

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Tartışma Notu

TN - Savunma/16-005

23 Ağustos 2016

Hazırlayan: Ali ER, Tuğgeneral (E)

GÜVENLİK GÜÇLERİNİN DEMOKRATİK DENETİMİ: TSK NASIL YAPILANDIRILMALI?

Öncelikle şunun altını çizelim ki; 15 Temmuz gecesinden sonraki Türkiye’de bugünden daha kötüsü darbenin başarılı olduğu bir Türkiye olabilirdi. Ancak bugün, 15 Temmuz’a gelen süreci sorgulanırken, çok partili düzene dayalı parlamenter sistemimizin tüm oyuncularının ve başta 14 yıllık siyasi iktidarın sahibi olan AKP’nin öncelikle ciddi bir özelleştirme sürecini işletmesi gerekmektedir. Konunun güvenlik güçleri ve özelde TSK’nın yapılanması ile ilgili boyutu ise çok daha hassas ve ciddi bir boyut kazanmış bulunmaktadır. Herhangi bir devlet yapısı içinde silahlı kuvvetlerin yapılanması, o ülkenin bekaasını doğrudan ilgilendiren kritik bir politika alanıdır. Türkiye gibi içeride ve dışarıda devasa güvenlik sorunları ile çevrili ve bu sorunlarla kesintisiz olarak 30 yılı aşkın bir süredir uğraşan bir ülke için bu alan bir o kadar kritik, daha da ötesi yaşamsal bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla ile TSK’nın yapılanması, yeniden yapılanması gibi kapsamlı konularda Ordu nedir, ülkenin savunma mimarisini ve uygulamalarını bugünlere getiren ayrımlıklar nelerdir ve bu sorunların temelinde neler yatıyor gibi sorular doğru ve dürüstlikle açıklığa kavuşmadan, yani doğru teşhis için gerekli çabalar harcanmadan, günlük ve gündelik yaklaşımlarla devreye sokulacak önlemlerin, amaçlarının çok aksine, ülkenin geleceği ilgili derin yarılmalar ve tamiri imkansız sonuçlar yaratacağı değerlendirilmektedir.

Eğer iktidar, ordu içinde yapacağı yapısal değişikliklerde siyasi kazanç beklentisi içine girmez, var olan ihtiyaçlara ve milli hedeflere yönelik sağlam bir yapılanmayı kuracağını derse bunun anahtarı hiç kuşkusuz ki; etnik, dini, mezhepsel ve ideolojik fark gözetmeksizin ehliyet, ehillik ve liyakati hedef alan sistem içinde demokratik, nesnel kontrolü esas alan düzenlemelerdir. Burada çıkış noktası olarak Anayasa’mızın 117. Maddesi alınmalıdır. Hükümet de ülke savunmasından dolayı parlamentoya sorumlu olduğuna göre; ordunun yönetimindeki kontrol ve denetim mekanizmalarında parlamentonun etkisini arttıracak tedbirler alınmalıdır.

Ordunun üzerinde demokratik sivil kontrolü sağlayacak yasal ve Anayasal düzenlemeler yapılmadan sorun çözülemez. Bunun için üç ana başlıkta çalışılmalıdır.

- Nasıl askeri güç oluşturulacak; yani kuvvet yapısı,
- Komuta kontrol yapısı, kuvvetlerin sevk ve idaresi, kim kime bağlı ve sorumlu olacak,
- Son olarak da siyasi ve askeri karar alma süreci teknik ifadesi ile harekât planlama mimarisi düzenlenmelidir.

Hem Kuvvet yapısı, hem komuta yapısı hem de karar alma süreçlerinin her aşaması nesnel demokratik sivil yönlendirme, kontrol ve denetime açılmalı, bu süreçte Kurtuluş Savaşındaki sivil asker ilişkileri bu çalışmalara rehber olmalıdır.

Sivil asker ilişkileri deyince Dünyada ilk akla gelen Huntington'un, Asker ve Devlet adlı eserini yazdığı 1957 yılından çok daha önce Gazi Meclisimiz Ordunun demokratik kontrolü bağlamında aldığı en özgün kararlar ile adını altın harflerle tarihe kazımıştır. İşte Gazi Meclis'imizin halkın iradesini kurtuluş savaşının harp meydanlarına aktaran usul ve esasları, bugün parlamenter sistem içinde temel alınmalıdır. TBMM'yi ordunun demokratik kontrolü ve denetiminde ön planda tutan, hükümeti de icranın merkezinde yetki ve sorumluluklarla donatan yasal ve anayasal düzenlemeler çerçevesinde TSK yapılandırılmalıdır. Temel alınacak kıstaslar için yeniden keşifler yapılmasına gerek yoktur. Venedik Komisyonu raporlarında¹ asgari kurallar önerilmektedir. Buna göre;

- Silahlı Kuvvetlerin yabancı ülkelere gönderilmesinde Parlamentonun karar sürecinde süratle etkin rol alması sağlanmalıdır. Anayasanın 92nci Maddesi bu kıstası ile uyumu değerlendirilebilir.
- Savunma bütçesinin kontrolü için temel şart TBMM'nin bilgi erişim olanaklarının geliştirilmesidir. Gizlilik hesap verilebilirliğin engellenmesi için gerekececektir olmamalıdır.
- Olağanüstü hal durumunda alınan karar ve tedbirlere karşı bağımsız yargının takibat ve soruşturma hakkı korunmalıdır. Adil yargıyı sağlayacak yargı sistemi mutlaka tesis etmelidir.
- Üst düzey komutanların terfileri ve atanmalarında şeffaflığın artırılması için TBMM karar sürecine dâhil edilmeli veya danışılmalı ve parlamento bilgilendirilmelidir.
- TSK personelinin politik tarafsızlığı korunmalıdır. Ancak tarafsızlık adına askeri personele getirilen insan hakları kısıtlamaları belirlenmiş vazife ve hedeflerle orantılı olmalıdır. Söz konusu personele hak ihlalleri için yargıya müracaat hakkı sınırlanmamalıdır.

Bugünkü gelişmelere baktığımızda, TSK'nın yeniden yapılandırma kapsamında ilk olarak Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı İçişleri Bakanlığı'na bağlandığı görülmektedir. Askeri yapıları korunduktan ve seferberlik halinde polis teşkilatı gibi işbirliği ve görevleri belirlendikten sonra bu konu TSK'nın yeniden yapılandırılması dışında tutulabilir. Askeri yapıların korunması önemlidir, çünkü bu konu, söz konusu teşkilatların silah sistemleri ve donatımları ile ilgili çıkabilecek sınırlamalarla doğrudan ilgilidir. Türkiye'nin de taraf olduğu AGİT Güvenliğin Politik Askeri Veçhesi sözleşmesi² çok açık olarak temel görev ve sorumluluklarını gerektirdiği muhariplik dışında silah sistemleri ile donatılamaz. Bundan sonra aşağıdaki aşamalarda atılacak adımlar samimiyetle atılırsa gerçek demokratik kontrol altında güçlü bir yapıya TSK kavuşabilir. Sivil asker ilişkileridüzenlenirken ikitemel seçenekten birine karar verilmelidir.

- Nesnel Demokratik Sivil Kontrol:
 - Parlamentonun kontrol ve denetimine ağırlık verilmesini gerektirir, TSK'nın profesyonelliğinde azami düzeye faydalanılmasına ve ülke savunması ve güvenliği için yönlendirilmesine olanak sağlar.

¹Study on Democratic Control of Armed Forces: What acts or issues are under control, And when to control?
By Mr Hans Born (Expert, Switzerland), Mr Teodora Fuior (Expert, Switzerland), Ms Cecilia Lazzarini (Expert, Switzerland)
26 September 2007

²<https://www.osce.org/fsc/41355?download=true>

- Asker Kışlada hem güçlüdür hem de yeteneklerini ülke savunması için en üst düzeyde geliştirir.
- Sübjektif demokratik sivil kontrol ve denetim:
 - Orduyu iktidarın otokratik kontrolüne sokar, askerin siyasallaşması ve profesyonel yeteneklerinden istifade olanaklarını sınırlar.

Bu nedenle Hükümet, bütün yetkileri kendi tekeline toplamak yerine ordunun yönetiminde demokratik sivil kontrol ve denetim mekanizmalarında ulusal mutabakatın sağlandığı esasları gözeterek parlamentonun etkisini arttıracak tedbirleri almalıdır. Çünkü savunma ve güvenlik eşit, ayrımsız ve ayrıcalıksız halkın ortak ihtiyacıdır. Bunun için TSK'nın demokratik sivil kontrolü denince milli iradeyi temsilen ve 117. maddeye de uygun olarak TBMM sivil asker ilişkilerinin ağırlık merkezinde yer almalıdır.

Ordu ve Güvenlik Güçlerinin Demokratik Kontrolü nasıl sağlanacaktır?

Güvenlik güçlerinin demokratik kontrolü sivil veya hükümet kontrolü olarak algılanmamalıdır. Savunma ve güvenlik konularında yürütme gücünü elinde tutan iktidarlar muhalefetle paylaşmaya hazır olmalıdır. TBMM'nin de denetim ve kontrol mekanizmaları yasal bağlayıcılığa kavuşturulmalıdır. Yoksa sistem otokratik bir yapıya evrilebilir.

İşin kötüsü hükümetin denetimi ve emrinde olan ancak ileride ne yapacağı belli olmayan bir ordu yapısı ile karşılaşması işten bile değildir. Bunun için yapılacak iş, TBMM savunma ve içişleri gibi ihtisas komisyonlarının görev, yetki ve sorumluluklarının demokratik kontrolü yaygınlaştıracak düzenlenmelerdir.

Söz konusu komisyonlar mecliste grubu bulana partilerin eşit sayıda milletvekillerinden oluşmalıdır. Başbakan ile Milli Savunma ve İçişleri Bakanları bu komisyonların doğal üyeleri olmalı ancak oy hakları olmamalıdır.

Bu komisyonların üyeleri nüfuz edecekleri gizli bilgilerle ilgili gizlilik ihlali halinde vatana hıyanetten yargılanacaklarına dair ceza kanununda değişiklikler yapılmalıdır.

TSK'nın yapılanması ile eşgüdümlü olarak içişleri bakanlığı da yeniden yapılandırılmalıdır. Asayiş görevleri bu bakanlıkta kalmalı ancak terörle mücadelede sorumlu olacak şekilde Kamu Güvenliği Bakanlığı kurulmalıdır. Sahil güvenlik, Özel Harekât birlikleri, AFAD, Sınır Kapıları, Hava ve Deniz limanları, Gümrükler bu bakanlığa bağlanmalıdır.

Nasıl bir Ordu?

Dış politikadaki hedefleriniz ve ilkeler çıkış noktasıdır. Yurtta sulh cihanda sulh ilkesine göre kuracağınız ordunun yapısı, tehdit ve risk odaklı hibrit (konvansiyonel ve asimetrik savaş kabiliyeti bir arada) ordu olmalıdır. "Ortadoğu'da bizden habersiz yaprak kıpırdamayacak" diyorsanız başka, düşmanlarımızı azaltacağız dostlarımız arttıracacağız diyorsanız bambaşka bir TSK yapısı gerekir.

Ancak bu sorunun cevabı verilirken her hal ve karda ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi ve ayırabileceği savunma bütçesi temel faktördür. Orta gelir tuzağından çıkamayan, orta ölçekte bir ülkede ordu için olmazsa olmaz zorunlu askerlik sistemidir. Türkiye özelinde Ordunun hala halk nezdinde birlik beraberlik ve toplumsal harcın karılmasında önemi de yadsınamaz.

Türkiye'nin bugünkü koşullarında bir hareket tarzı olarak barış koşullarında zorunlu askerliğin eğitimle sınırlanması düşünülebilir. Barış koşullarında operasyonel görevlerde gönüllü askerlerden oluşan profesyonel caydırıcı bir güç oluşturulması idealdir.

Kuvvet Yapısı:

Milli ve Askeri Siyaset dokümanlarında stratejik savunma ve güvenlik önceliklerinizi ortaya koymadan TSK'yı yapılandırmak kuvvet yapısını şekillendirmek; ölçü almadan elbise biçmeye benzer.

Hükümet TSK'nın yapılandırmasına yön verecek savunma ve güvenlik stratejileri ile önceliklerini ortaya koymalıdır. Ordunun kuvvet yapısı için siyasi iradenin yazılı direktifi kaleme alınmalıdır.

Hükümetin sorumlulukları ve MGK'nın katkıları ile TSK'dan beklenen temel görevler ile olanak ve yetenekler somut bir şekilde ortaya konmalıdır.

Harekât planlama ve sevk idare yetenekleri kimde olacak? Kuvvet oluşturma kapasite ve olanakları kimde olacak? İkisi bugüne kadar sınırsız bir şekilde Gnkur. Bşk.ında toplanmıştı. Bu yetkiler sınırlanmalı, askeri gücün oluşturulması ve TSK'nın kullanılmasının tek merkezde toplanmasına meydan vermeden yapılandırılmalıdır. Gereken yasal ve anayasal düzenlemeler için açık ve net politikalar gerekir.

Komuta Kontrol Sistemi:

Demokratik ülkelerde komuta kontrol siyasi iradenin karar alma süreci ve askeri planlamaya dair direktifleri ile başlar. Karar alma sürecinde Başbakan ve Bakanlar Kurulu tam yetkili olmalıdır.MGK'nın tavsiye ve önerilerine süreçte yer verilmeli, TBMM ise denetim ve gözetim yetkileri ile donatılmalıdır.

Hükümet programlarında stratejik istihbarat değerlendirmeleri ile uluslararası güvenlik ortamındaki gelişmeler ile taahhütlere yönelik savunma ve güvenlik hedeflerine yer verilmelidir. En azından yıllık ve orta vadeli stratejik planlama direktifleri ile TSK yönlendirilmelidir.TBMM, Hükümet ve TSK arasında karşılık anlayış birliği sağlayacak ara mekanizmalar tesis edilmelidir. Örnek vermek gerekirse TBMM'de kurulacak savunma, istihbarat ve kamu güvenliği gibi ihtisas komisyonları yasal olarak bağlayıcı yetkilerle donatılmalıdır.

Emir komuta sisteminde çok başlılığa yer yoktur. Emir komuta sistemi insan vücudunun sinir ağı gibidir. Dışarıdan farklı kaynaklardan müdahaleler sistemi felç edebilir. İşte KHK ile kuvvet komutanlarının MSB'ye bağlanması ve aynı zamanda Cumhurbaşkanı ile Başbakan'dan aldığı emirleri de yerine getirmekle yükümlü olması bu riskleri içermektedir. Kim kime bağlı olacak konusunda mevcut parlamenter sistem içinde Gnkur. Bşk.nınMSB'ye bağlanması karar ve harekât planlamasürecinde sorun yaratmasa da harekâtın icrasında ve savaş durumunda Bakanlıklar arası işbirliğinin tesisinde gecikmelere yol açabilir. Teknik olarak gerçekçi bir hareket tarzı değildir.

Personel, Lojistik, Savunma Projeleri ile orta ve uzun vadeli savunma planlamalarının MSB'ye devredilmesi, Gnkur. Bşk. ılığının Başbakana bağlı olarak Harekât, İstihbarat, Harbe Hazırlık ile Harekât İhtiyaçlarının hazırlanmasında yetkili kılınması düşünülmelidir.

TSK'nın her hangi bir bölgedeki harekâtı Başbakana bağlı Gnkur. Bşk. lıgınca SKHM'den (Silahlı Kuvvetler Harekât Merkezi) sevk ve idaresi daha gerçekçi yapıya kapı açabilir. Çünkü Türkiye'nin mevcut sınırlarının oturduğu jeo-strateji TSK'yı harp halinde tek harekât alanına göre yapılanmaya zorlar.

Bu ise tek harekât alanında farklı risk ve tehditlere karşı aynı zaman diliminde savunma için Gnkur. Bşk. lığının önemini arttırır.

Doğu ve Batı Anadolu'nun coğrafi, demografik farklılıklarının yanında çok farklı askeri güç ve stratejik hedeflere sahip komşularla çevrili sınırlarımız da TSK'nın komuta yapısının tek komutanlık altında toplanmasını zorlayan hâkim faktördür.

Soğuk savaştan miras mevcut Ordu teşkilatı miadını doldurmuştur. Yerine Gnkur.Bşk.lığının altında en az iki müşterek komutanlık ve bir de stratejik güç yetenek paketi (bünyesinde Ffüze birlikleri, tanker uçakları, ulaştırma filoları, AWACS uçakları vb.) komutanlığından oluşan Ulusal Savunma Komutanlıkları kurulabilir.

ABD ordusundaki stratejik bölgelerin (Afrika, Atlantik, Pasifik, Merkez Komutanlıkları gibi) birbirinden özgün harekât alanı farklılıkları veçhile; Müşterek komutanlıkların doğrudan ayrı ayrı Savunma Bakanı ve Başkana bağlı olduğu sistem karşı tez ve TSK'ya örnek olma vasfını taşımaz.

Yukarıdaki genel değerlendirme ve faktörler ışığında TSK aşağıdaki her madde ayrı bir tartışma konusu olmak üzere yapılandırılabilir.

1. Üç tarafı denizlerle çevrili farklı coğrafi karakterde iklim ve arazi yapısına sahip adeta bir kıta görünümündeki ülkemizde kara, deniz ve hava kuvvetlerinin bir arada en etkin şekilde kullanılmasında müşterek harekât olanak ve yeteneklerinin geliştirilmesi gereklidir.
2. Gnkur. Bşk. lığı Başbakana bağlı olarak en üst düzeyde müşterek harekât planlama ve komuta makamı olarak yapılandırılmalıdır.
3. Bünyesindeki personel, lojistik, genel plan ve prensipler (uzun vadeli savunma projelerinden sorumlu) MSB'ye devredilmelidir.
4. Tek harekât alanı içinde iki veya üç ayrı müşterek cephe komutanlığı görevleri için Akdeniz ve doğu Anadolu müşterek savunma komutanlığı orgeneral komutasında (karacı,denizci veya havacı) kurulabilir.
5. Mevcut Ordu komutanlıkları lağv edilmelidir.
6. Operasyonel sorumluluk Gnkur. Bşk. ve Müşterek komutanlıklarda olmalıdır.Bu yapılanmaya geçildiğinde kuvvet komutanlıklarına ihtiyaç kalmayacaktır. Kuvvet komutanlıkları Kuvvet kurmay başkanlığı yapısı içinde MSB'ye bağlanabilir.
7. MSB'ye bağlı olarak teşkil edilecek Kuvvet Kurmay Başkanlıklarının asıl sorumluluğu personel işlemleri, özlük hakları, lojistik, kuvvet geliştirme, eğitim ve harbe hazırlık gibi konular olmalı MSB'ye bağlı ve sorumlu bir orgeneralin emrinde yapılandırılmalıdır.
8. Askeri tababet korunmalıdır. GATA, MSB Üniversitesi Rektörlüğüne bağlanırken, TSK Sağlık Komutanlığının da doğrudan MSB'ye bağlanması muharebe sahasında askeri tababetin korunması bakımından hayati önemi haizdir.
9. Milli Savunma Bakanlığı ise mevcut yapısına ilave olarak; Silahlı Kuvvetlerin uzun ve orta vadeli kuvvet ve savunma planlama sorumluluğunu üstlenecek yapıya kavuşturulmalıdır.

YAPILMASI GEREKEN YASAL VE ANAYASAL DÜZENLEMELER:

*** Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği (Anayasa 118. Maddesi ve 2945 sayılı kanun):**

MGK'da yapılan değişikliklere rağmen hala demokrasi ve "güvenlik güçlerinin demokratik kontrolü" temel prensipleri bakımından MGK'nın yapısı tartışmalıdır. MGK'nın mevcut yapısının da değiştirilerek özellikle kuvvet komutanları lağv edildiğinde sorun kendiliğinden çözülecektir. Ancak Kuvvet Komutanlıkları devam etse de MGK üyeliğine son verilmelidir.

Genelkurmay Başkanına MGK'da oy hakkı olmayan sürekli danışmanlık statüsünün verilmesi dahi değerlendirilebilir, ancak en gerçekçi ve uygulanabilir seçeneğin Genelkurmay Başkanının bugünkü konumu korunurken kuvvet komutanlarının ise; görev alanları ile ilgili konularda gerektiğinde danışman olarak kurul çalışmalarına katılması uygun bir hareket tarzıdır. Çünkü Kuvvet Komutanlarının MGK'da Genelkurmay Başkanına karşı görüş dile getirebilmeleri emir komuta ve askeri hiyerarşi bakımından mümkün değildir.

Ayrıca MGK'nın Anayasal konumu ve fonksiyonu da dikkate alınarak Ana Muhalefet Partisi liderinin de MGK'da yer alması sağlanmalıdır.

*** Yüksek Askeri Şura (1612 sayılı Kanun):**

Anayasanın 125'nci maddesi ile yargı denetimi dışında bırakılan Yüksek Askeri Şura kararlarına da yargı yolunun açılması son Anayasa değişiklik paketi içinde yer almıştır. Buna göre, Yüksek Askeri Şuranın Silahlı Kuvvetlerden her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açılmıştır.

Terfiler yargı kararlarına kapalıdır. Terfiler ile ilgili Yüksek Askeri Şura kararlarına yargı yolunun açılması gündeme alınmalıdır.

KHK ile Yaş üyelerinde Başbakan Yardımcıları, Adalet Bakanı Dışişleri ve İçişleri Bakanları dâhil edilerek sivillerin sayısı artırılmıştır. Sekreteryaya görevi MSB'ye verilmiştir. Madde 2 – (Değişik: 25/7/2016-KHK-669/45 md.) Yüksek Askerî Şuranın üyeleri; Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan Yardımcıları, Adalet Bakanı, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı ve Milli Savunma Bakanı ile Kuvvet Komutanlarıdır.

Söz konusu değişiklikte Dışişleri Bakanı ile Adalet Bakanı ile Başbakan yardımcıları yerine Milli Savunma ve İçişleri Komisyonlarındaki ana muhalefet üyeleri ile komisyon başkanlarının yer alması Anayasanın 117'nci maddesinin lafzına daha uygundur.

Özellikle Yüksek Askeri Şurada karar alma çoğunluğunun siviller lehine değiştirilmesi konusunda ortaya atılan düşünceler başlangıçta cazip gelse de TSK içinde politik müdahalelerin özellikle "terfilerde" kurumsallaşmasına yol açabileceği aşikârdır.

Ordu içinde siyasi tercihlerin terfi sistemine yansıtılmasının mutlaka önüne geçilmelidir. Ancak bugünlerde bunun savunulacak tarafı bulunmamaktadır. Yine de TSK içindeki askeri kıstaslar, kariyer ve başarı göstergesi olarak Korgeneral rütbesine kadar personel seçiminde esas alınmalıdır. Şeffaf, somut askeri teknik başarı kriterlerine dayanan ve yargı denetimine açık bir terfi sistemi ile Korgeneralliğe kadar terfiler TSK'nın kendi bünyesinde kalmalıdır.

Bu nedenle Korgeneral rütbesine kadar terfilerde TSK'daki Orgenerallerin de katıldığı YAŞ, Tuğgeneral ve Tümgeneralliğe terfilerde ise Korgenerallerin de katıldığı geniş katılımlı Askeri Şura yapılanmasının yetkili kılınması dikkate alınmalıdır. General atamaları ise yine YAŞ tarafından sivil ağırlıklı yapısında gerçekleşmelidir.

Ancak bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de "politik-askeri" makamlar olan "Orgeneral/Oramiral" rütbesi ve görev yerleri için Yüksek Askeri Şurada karar alma çoğunluğunun siviller lehine değiştirilmesi nesnel sivil denetim ve demokratik kontrol bakımından gereklidir. Bu maksatla TBMM komisyonlarında Yüksek Askeri Şuraya her "Orgeneral/Oramiral" kadrosu için iki adayı belirleyerek Başbakan, Milli Savunma Bakanı, Genel Kurmay Başkanı ve ilgili Kuvvet komutanından oluşacak sınırlı katılımlı toplantıda Başbakanın başkanlığında karara bağlanabilir.

YAŞ Kanununun 5nci Maddesi; "Oylarda eşitlik halinde Başkanın katıldığı tarafın oyları geçerli sayılır" kuralı gereğince ilave sivil üye de gerekli değildir. Yüksek Askeri Şura Kanununun 7nci Maddesi (Kıdemsizlerin toplantıya katılmaması) buna göre düzenlenebilir. Bu düzenlemelerden sonra iç hizmet kanunu ve TSK askeri personel kanununda uyum çalışmaları başlatılmalıdır.